LAURENS VERHAGEN

heen

Verslag van een kort leven in het nu

2023 Prometheus Amsterdam

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van Maarten Boers Literary Agency.

© 2023 Laurens Verhagen
Omslagontwerp Jan van Zomeren
Omslagbeeld Linelle Deunk/Lumen Photo
Zetwerk Elgraphic
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 5411 0

1

Over precies een maand gaat Boris dood. Het is nog steeds prachtig lenteweer en eigenlijk gaat alles verrassend goed. We hebben Boris weer bij ons thuis aan het begin van wat later een lange coronacrisis zal blijken te zijn. Hoelang is het wel niet geleden – vakanties uitgezonderd – dat Boris hele dagen en nachten bij ons was, van begin tot eind? Zonder hulp? Zonder opvang? Waarschijnlijk een jaar of achttien, net voordat hij naar de crèche ging. Er is nogal wat veranderd in die tijd. Boris zelf natuurlijk, maar wij evenzeer. Hele dagen Boris thuis in combinatie met zinnen waarin het woord 'goed' voorkomt – het kan verkeren.

Vandaag, 13 mei, is een dag zoals andere. We houden het ijzeren ritme aan waarin Boris zo goed gedijt. Iedere dag begint voor hem zonder wekker. Als hij besluit dat het tijd is, veert hij overeind en trekt vanuit zijn bed de gordijnen open. Het is een speciaal bed, met aan alle kanten hoge randen, zodat hij er niet uit kan vallen. Of 's nachts kan gaan spoken. Aan de zijkant zitten spijlen. Boris vindt het allemaal prima; hij wijst voor het slapengaan op het hek, zodat we niet vergeten het dicht te doen. Daarna gaat hij tevreden op zijn buik liggen, zijn neus begraaft hij diep in het matras. Later, als hij in diepe slaap is, ligt zijn hoofd keurig één kant op. Als Boris slaapt, is er niets aan de hand. Boris is op hetzelfde moment twintig en twee.

De dag komt langzaam op gang en Boris ziet het vanuit zijn

bed goedkeurend aan. De eerste fietsers die richting station gaan. Of juist de andere kant op. Een auto die komt parkeren, een hardloper misschien. Een buurman die de hond uitlaat, een vogel hoog in de lucht. Er ontgaat hem niets; Boris' hoofd gaat van links naar rechts. De hele wereld als één grote Märklin-spoorbaan, zo stel ik me het voor als ik me in hem probeer te verplaatsen. Een geruststellende wereld ook, waarin alles klopt en alles een doel heeft en zich noodzakelijk een bepaalde richting op beweegt.

Als ik zijn slaapkamerdeur open, kijkt hij me stralend aan met het pure enthousiasme van een peuter. Iedere dag weer. Na het aankleden en ontbijten gaat Boris met Roelien en hond Olle wandelen. Ik werk thuis. Na een uurtje hoor ik gerommel bij de deur en komen ze weer binnen, Roelien voorop. Daarna hoor ik ze op de achtergrond. Samen doen ze de klussen in huis die Boris zo graag doet: besteklade opruimen, stofzuigen, kleding ordenen.

's Middags heeft Pieter rijles. Boris kijkt vanaf het trottoir toe hoe zijn broer de auto voorzichtig uit het parkeervak stuurt en dan wegrijdt. Ik hoor de euforische kreten van Boris. Het is de laatste video die we van hem hebben. Zeven seconden duurt hij slechts. Het is eigenlijk een video van niks. Boris staat er niet eens op, we horen hem alleen: een langgerekt 'heeeeeeen', omdat hij wil weten waar Pieter naartoe gaat. In beeld staat wel de Renault van de rijschool, terwijl het hoofd van Pieter niet te zien is in het spiegelende glas. Als ik beter kijk, zie ik de bovenkant van Boris' lichaam en zijn hoofd wel: als scherp afgetekende schaduw op het trottoir. Op het moment van wegrijden beweegt zijn hoofd heftig op en neer van opwinding. Ik heb aan de schaduw genoeg om precies te weten wat Boris' gezichtsuitdrukking is. Een foto, vlak voor dat moment genomen, helpt daarbij. Boris staat naast Roelien en heeft een grote glimlach op zijn gezicht. Zijn handen heeft hij op zijn typerende wijze in elkaar gevouwen en zijn blik is naar

mij, de fotograaf, gericht. Een open blik die uitstraalt: leuk allemaal, hè?

Ik weet nog wel waarom deze laatste video zo gemaakt is, zonder dat Boris erop staat, maar alleen zijn schaduw. Een doodgewone auto op een mooie lentedag die uit een parkeervak stuurt. Ik maakte hem voor Boris zelf, zodat hij hem later op zijn iPad kan terugkijken. Zijn iPad staat vol met dat soort foto's en video's. Beelden van alledaagse gebeurtenissen: Boris in de supermarkt, Boris achter de grasmaaier, Boris helpt met sinaasappels persen, Boris samen met mama tijdens een wandeling, een rijdende Albert Heijn-wagen. En Pieter dus die wegrijdt. Ik weet eigenlijk niet of Boris deze video ooit nog heeft bekeken. In ieder geval niet met ons.

Hierna volgen nog een stuk of vier, vijf kiekjes. Dat van 29 mei heb ik zo mogelijk nog vaker teruggekeken. Ook daarvan weet ik nog wel waarom ik het nam. Niet omdat ik wist dat hij over twee weken zou doodgaan. Natuurlijk niet. Anders had ik er oneindig meer genomen. Of nee, dan hadden we hem direct naar het ziekenhuis gebracht om een scan van zijn hoofd te laten maken. We weten dan nog niet dat zijn hoofd een tikkende tijdbom is. Er is niets wat daarop wijst.

Het lukt niet altijd, maar ik probeer iedere dag iets eerder op te houden met mijn werk, zodat ik de laatste pakweg anderhalf uur voor het avondeten bij Boris kan zijn. Om Roelien te ontlasten, maar ook omdat dit een gouden uur is. De zon schijnt uitbundig, zonder een ploert te zijn. Ik neem voor ons huis plaats op een stoel en handel wat laatste mails af, terwijl Boris een paar meter verder staat, dichter bij de straat. Op die manier kan hij goed in de gaten houden wie eraan komt en waar alle wandelaars, fietsers en auto's heen gaan. Soms komt hij me even halen, als er iets bijzonders te zien is in de vorm van een busje dat verderop geparkeerd staat of de zelfs bij dit weer dik ingepakte krantenbezorger op zijn brommer.

Op de foto staat Boris – T-shirt, spijkerbroek, blote voeten –

uitbundig lachend. Dat is waarom ik hem heb genomen. Waarom hij precies zo'n lol had, weet ik niet meer. Het is ook niet te zien. Waarschijnlijk een gekke auto die passeerde, met een raar geluid. Of een fietser die iets naar hem riep, poes Bobo die even langskwam. Dat wilde hij altijd even delen met me, zodat we samen lol hadden.

Dan, twee dagen later, de allerlaatste foto thuis. Ook deze is genomen met het oog op zijn iPad, zodat Boris straks aan zijn verzorgers kan laten zien hoe hij zijn dagen heeft doorgebracht. Elke afwijking van het normale dagprogramma is al reden genoeg om te worden vastgelegd. Boris draagt een grote rode emmer, zijn gezicht wat gespannen. Het is al lang kurkdroog, dus we gaan naar het parkje verderop om een jonge boom water te geven. Fijn voor de boom, zeker, maar vooral een goede activiteit waarbij Boris kan helpen. De boom heeft het trouwens ook niet gered, ondanks al onze inspanningen. Er staat inmiddels een nieuwe.

De volgende drie foto's zijn de laatste die ik van Boris maak. Of beter gezegd: van Boris bij bewustzijn. Ze zijn genomen bij zijn huis in Driebergen, de villa van de antroposofische instelling waar hij sinds een jaar of twee woont. De slingers hangen uit en op een bord staat WELKOM BORIS.

2

Het is twee dagen na het overlijden. Ik schrik om een uur of vijf wakker. Terwijl het bewustzijn normaliter aan komt slenteren, staat het nu als een lawaaiige groep pubers voor mijn neus. Op mijn mobiel bekijk ik eindeloos scrollend beelden van Bobmans, die door mijn tranen vervagen tot een brij. Maar ik kan niet stoppen.

Een paar uur later – Roelien en Pieter slapen nog – zet ik een bericht op social media: 'Lieve, lieve Boris. Wat een intense tocht was dit, twintig jaar lang. En wat heb je iedereen verlicht met je pure levensvreugde. Ineens is het zomaar voorbij, ik kan er niet bij en ben kapot. Je bent voor altijd mijn mannetje.'

De hele wereld mag het weten. Nee, moet het weten. Op hetzelfde moment besef ik hoe verwrongen dat is, na al die jaren dat ik het niet over Boris kon hebben. Vrijwel direct komen er reacties binnen, telefoontjes ook. Die bieden niet alleen troost, ze geven ook houvast. Zolang ik blijf praten, lijkt alles onder controle en hou ik de scherpe pijn op afstand.

De dagen erna worden we geleefd, zoals dat heet. We zijn druk met geregel, met de kaarten, met het binnenlaten van het geschrokken bezoek, met ontvangen van bloemen, met huilen. En met de coronaregels, die het organiseren van een plechtigheid tot een uitdaging maken.

We schakelen op een onbewust niveau constant heen en weer tussen verdoving en explosies van verdriet die opgeroe-

pen worden door het bezoek dat in tranen is. Alleen via andermans tranen lijken we nog iets te voelen.

Een paar dagen later lachen we zowaar even, besmuikt, alsof het eigenlijk niet mag. We zitten buiten met vrienden.

Ook daarna schrik ik iedere ochtend vroeg wakker en duurt het even voordat ik precies weet wat er aan de hand is. Eerst grijp ik naar mijn mobiel om op de camera-app te kijken of Boris al wakker is. Die momenten zijn het ergst.

Nee, dat is niet waar. De overtreffende trap van erg is uitgehold. De dag na zijn overlijden wordt Boris bij ons thuisgebracht. Een uur (of was het twee uur, drie?) na het vaststellen van de dood heb ik Roelien uit het ziekenhuis moeten slepen. Ze wilde Boris niet achterlaten. Niet weer. 'Ik wil niet dat hij een nacht eenzaam en alleen in een koelcel blijft.' Pieter en ik wilden alleen maar weg uit het ziekenhuis. Onderweg, achter in de auto, belt Pieter een vriend. Dat breekt mijn hart. Ik heb verdriet omdat Pieter zijn broer heeft verloren. Dat ik mijn zoon kwijt ben dringt niet door.

Niet lang daarna rijden we de straat in. Het voelt alsof we op vakantie zijn geweest. Alles ziet er anders uit. Dan stuur ik de auto ons pad op en kijk tevreden naar het hoge gras. 'Dat kan ik mooi morgen met Boris maaien,' meld ik Roelien. Of misschien zeg ik het niet, maar denk ik het alleen. Het enige wat ik me van de avond kan herinneren is het telefoontje met de uitvaartonderneming. De raderen zijn in werking gezet.

Maar goed, Boris wordt dus thuisgebracht. Dat zeggen we ook de hele tijd tegen elkaar, Roelien en ik: 'Boris komt zo thuis. Dat is fijn, hè?' Ja, dat is fijn. Maar dat is het niet. Het moment dat de lange zwarte lijkwagen achteruit ons pad op komt rijden voel ik de walging fysiek. Met elke vezel verzet mijn lichaam zich tegen de realiteit van het hier en nu. Ik ken dit gevoel niet. Je slecht voelen, angstig zijn, je depressief voelen – het zijn voor mij altijd zaken geweest die zich in mijn hoofd afspelen. Dit is anders, dit is pure gal. En ik ben weerloos. We staan met een

raar soort monterheid voor het huis te wachten tot de auto komt, alsof Boris inderdaad wordt thuisgebracht. Maar in plaats daarvan komt de boot van Charon. Er is een foto van dat moment gemaakt. Ik wend mijn hele lichaam van de achteruitrijdende Mercedes af, hand voor de mond.

Boris plukte ooit een wesp in volle vaart uit de lucht, aan zijn vleugel. Met mes en vork eten was te veel gevraagd, maar een wesp onderscheppen – geen punt. Ik heb wel eens een boek gelezen van een hoogbegaafde autist. Zo iemand die honderden cijfers achter de komma van pi kan opdreunen of uit zijn hoofd weet op welke dag 13 december 1265 viel. Zo iemand was Boris niet. Die auteur beschreef ook hoe hij beweging zag: als stroboscopische beelden. Ik heb altijd vermoed dat Boris vogels of fietsers ook zo waarnam. Waar was anders zijn euforie door te verklaren? Als baby al kon hij helemaal uit zijn dak gaan, liggend in zijn wandelwagen, kijkend naar wolken of het bladerdek van het bos.

Nu ligt hij opgebaard in de zijkamer. Netjes op zijn rug, zoals hij anders nooit lag. Het eenpersoonsbed hebben we van de buren geleend omdat het blijkbaar niet in het standaardarrangement zit. Boris heeft de kleding aan die hij de laatste tijd veel aan heeft gehad: een donkerblauwe hoody van GAP. Hij heeft die ook aan in mei, als hij op de foto gaat voor een reportage voor *MAX Magazine*. Het artikel gaat over het weer in huis nemen van Boris in coronatijd. De foto's zijn prachtig. Boris prijkt ook op de voorpagina. Samen met de fotograaf lopen we door het park richting doorgaande weg, waar we op een bankje gaan zitten om naar de auto's te kijken. Net als we zo vaak doen. De fotograaf zit midden op de weg om de goede positie in te nemen. Boris vindt het niet raar en heeft alleen oog voor de auto's die voorbijkomen. Ik moet ze becommentariëren. BMW, busje, Volkswagen – kijk, daar komt wel een heel gekke auto aan. Boris straalt, wat de fotograaf perfect heeft vastgelegd. Haar foto zal de rouwkaart sieren. En het bureaublad van

mijn computer. De provisorische grafsteen, tot de definitieve er is.

We hebben Buurman bij Boris in bed gelegd, de Buurman met de rode trui. Die gaat later ook mee de kist in, wat een geruststellende gedachte is. De Buurman met de gele trui blijft achter. De koelplaat zoemt. Roelien wilde dat per se: Boris bij ons in de zijkamer. Zelf had ik geen idee. Of Boris nou in een kelder van een rouwcentrum ligt of hier bij ons thuis, we krijgen hem er niet mee terug, was mijn redenering. Maar nu hij hier zo ligt, snap ik ineens het ritueel en het nut ervan. De harde overgang van leven naar dood wordt ermee verzacht. De zijkamer is een voorportaal waar we vrijelijk in en uit kunnen lopen. Iedere ochtend is het eerste wat ik doe plaatsnemen naast Boris om tegen hem te praten. Hij is bij ons.

Ook voor het bezoek is het een mooi ritueel. Via de ontzetting van familie en vrienden komen we bij ons eigen verdriet. Via hun tranen komen we ook bij de onze. Tussendoor schakelen we over in de organisatiemodus en hakken met een zekere doortastendheid belangrijke knopen door. De kleur van het papier, de locatie van de plechtigheid, de catering. Buitenshuis mag niets (want corona), dus we moeten zelf alles regelen.

'Willen jullie een houder met zeep bij de deur als de mensen komen condoleren?'

'Willen jullie dat bezoekers een omhelzing geven of liever niet?'

'Begraven of cremeren?'

'Oké, omhelzen dus. Maar hoe wil je aangeven dat het niet hoeft, als mensen zich er niet prettig bij voelen?'

'Hoe is de looproute?'

'Hoeveel flessen witte wijn moeten er komen?'

'Willen jullie statafels of gewone stoelen?'

'Wat doen we als het heel hard gaat regenen? Iedereen naar binnen kan niet.'

‘Ze hebben borrelplanken met olijven, kaas en worst en zo. Hoeveel zullen we daarvan doen?’

‘Moet de deur naar de zijkamer open of dicht?’

Het schakelen tussen de organisatiestand en de emotiestand gaat nogal knarsend. Vaak wordt het ons te veel. Bijvoorbeeld als alle verzorgers van Boris’ huis langskomen. De mensen die hem zo goed kennen en hem dag en nacht hebben verzorgd. Maar ook die bij hem waren toen hij ’s ochtends al ziek uit zijn bed kwam. Die hem de hele dag hebben voorgelezen en liedjes voor hem hebben gezongen terwijl hij geleidelijk aan wegzakte. Die hem zagen wegrijden in de ziekenauto. Die erbij waren toen wij niet bij Boris mochten. Want corona. Veiligheid voor alles.

Ze gaan naar de zijkamer en nemen plaats naast Boris’ bed. We houden elkaar stevig vast, iets wat we nooit eerder hebben gedaan, maar nu volkomen logisch voelt. Roelien en ik laten hen even alleen en sluiten de deur, en vrijwel direct komt van alle kanten weer een spervuur aan vragen.

Een dezer dagen wordt ook een grote koelkast (of was het een stoomkast?) opgehaald die we een paar weken in huis hadden om hem uit te testen. Ik geloof dat ik daar nog een stukje over heb geschreven voor de krant. Ik waarschuw het pr-bureau dat verantwoordelijk is voor de logistiek van het ophalen dat er een complicatie is opgetreden en bied mijn excuses aan nadat ik plompverloren heb medegedeeld dat mijn overleden zoon in de kamer ligt waar die kast staat. Het zou vervelend zijn als de ophalers dit niet zouden weten. Ik heb met ze te doen: een koelkast ophalen uit een kamer waar iemand op een koelplaat ligt.

En daar staan ze dan met hun pallets en vrachtbrieven. Nadat de koelkast of stoomkast in de truck is getakeld, blijft een van de mannen dralen.

‘Ik vind het heel erg wat er is gebeurd.’

Tot mijn schrik zie ik dat hij begint te huilen. Ik heb het ge-